

gar, amb una formació merament llatina en *IN-* i *-ARE*, sobre un substantiu només grec, que en l'antiguitat no funcionà mai com a verament llatí, i que a penes s'hi documenta en cap sentit, en tot cas no com a nom de l'empelt.

Per damunt de tot: *EMPELTARE* és inseparable de *EMPUTARE* > *enter*, etc. No regategem la importància de l'empelt d'escudet, de què ja ens parla OPou: «*empeltar* ab *escudet*: scisso cortice aut libro trunci oculum unius arboris alteri inserere» (*ThPu.*, 85.² No en tenim dades d'època romana. Potser, però, no cal, i no és inversemblant que el procediment ja es practiqués aleshores. Això, però, solament pogué aportar un reforç a la tendència inevitable del llatí vulgar a incorporar aquest *EMPUTARE*, de regust foraster, a la seva família *PELLIS*, fent-ne *EMPELTARE*.

DERIV.: *Empelt* [1372, JMarc, *empeut*; *empelt*, Aversó, § 1600, -*eut*, § 1617; c. 1490, *AlcM*; OPou, supra; «una olivera que li han fet un *ampéll*», Canet lo Roig, 1961]. *Empeltació* [Llull]. *Empeltada*. *Empeltadis*. *Empeltador*. *Empeltadura*. *Empeltament* [Llull]. *Empelteta*.

CP.T.: *Empeltamenes*.

¹ Com observa Mitxelena, *FonHiVca.*, 157, l'eliminació del prefix *en-* o *in-* és un fet freqüent en els manlleus romànics en base (cf. *txerto* «injerto»), d'on es dedueix que la *m* (nasal que quasi normalment surt de *b* en la llengua) deu pendre-la per continuació de la *p* romànica. El que ja no és tan clar és si, com semblaria, la *n* bisc-guip. surt de la *-l-* romànica, o si podríem pendre-la com un cas de «propagació de nasal», en relació amb l'*embutar* a què em referiré. — ² Veg. també la cita de Miquel Agustí, 1617, en *AlcM*. Per al cast. *escudete*, Cabrera, *Dicc. de Etim.*, s. v. El fr. *écusson* es mostra antic, ja per la seva formació en *-ss-*. Jo mateix tinc anotada una descripció de l'*escut* d'empeltar, a Vinaròs, 1961.

Empeltreïment, *empeltreir*, V. supra *empaltreir* ⁴⁰ *Empeltrucar*, V. *paltruc/paltrú* *Empeluit*, V. *poluir* *Empena* (de dard), V. *penat* (PENYA) *Empena* (del calçat, del mall), V. *empenya* *Empenar*, V. *penat* (PENYA) *Empendent*, V. *penjar* *Empendre*, V. *pendre* *Empenedir-se*, V. *penedir-se* ⁴⁵ *Empenjollar*, V. *penjar* *Empennat*, V. *penat* (PENYA) *Empenombrat*, V. *ombra* *Empensament*, *empensar*, V. *pensar* *Empent*, *empenta*, *empentador*, *empentar*, *empentegar*, *empenteig*, *empentejar*, V. *empenyner* *Empentís*, V. *empeder* ⁵⁰

EMPENYA, 'porció de la sabata que cobreix la part superior i lateral del peu', 'part superior del peu corresponent al metatars', molt probablement pres del fr. *empeigne*, i en aquesta llengua pot venir d'un llatí vulgar **IMPECTINE*. □ 1.ª doc.: 1356 *empenyas* en un document en llatí (Alart, *InuLC*).

El text de 1356 citat per Alart diu: «duas duodenas d'*empenyas* sotularum»; en un altre ex. de 1393 que dona Alart llegim: «que la *enpenya* de les saba-

tes fos de cordoban e-l taló de moltó»; en un document de 1481 el mot apareix amb *-n-*: «Per totes sabates, *empenes*, borseguins, estivals, auarques, e tota e qualsevol obra feta de cuyram»,¹ i la mateixa forma, un cop més, en un document de 1529 de Sta. Col. de Q. citat per *AlcM*: «Sinquant parells de *empenes* fetes, de home e de fadrins e de dona»; després el *DTo*. 1647 dona «*Empenya de sabata*, Impetigo, inis ---», i Lacav. 1696 «*Empenya de sabata*, cuyro de dessobre de una sabata ---»; Baró de Malda: «sabata --- bruta de fang, taló i *empenya*» (*Coll. B. V.*, 219); Verdaguer en un escrit seu parla de l'*empenya* d'espardenya.

La forma *empenya* és usual avui en el Principat, sobretot en el nord d'aquest territori. JCoromines, 1934, registra l'*empenya de sabata* a Esterri de Cardós (Alt Pallars), i 1960 a Formiguera (Capcir); *AlcM* l'ha recollit a Lleida, Balaguer, Pla d'Urgell, Sort i Tremp, i el dona com a usat al dialecte oriental i el pirinenc oriental.² La forma amb *-n-* és actualment pròpia de Mall. i Men.,³ i de fet Mn. Alcover fa referència a l'*empena* de l'avarca en una nota seva (*BDLC* VII, 175). La segona acc. apareix tard (en Belvitges 1803): extensió fàcilment explicable una per l'altra.

En francès el sentit del mot ha estat, des d'un principi, «partie de la chaussure qui recouvre le dessus du pied»: *empeine* (S. XIII), *empieigne* (S. XIV) i *empeigne* (des de Villon), veg. *FEW* VIII, 103a. En occità modern són corrents *empeigno*, *empieigno*, *empigno* 'empenya de sabata' (Mistral, *TdF*), en gascó *empéigne* (Palay); del període antic s'ha documentat només un ex. d'*empenba* 1458 (*FEW* VIII, 103a). En portuguès, segons Moraes (1813), *empenba* significa «remendo, que toma todo o lado do sapato»; però en un ex. que cita de 1470-80 és 'empenya de sabata': «em duas pelles nove pares de *empenhas*». En castellà *empeine* tampoc no apareix fins a la fi del S. XV, però allí el sentit originari del mot sembla ser 'empenya del peu' (APal., 1490) o bé 'ungla del cavall' (Laguna, 1555); després Oudin, 1607, dona al costat de *empeyne del cavallo*, *empeyne de çapato*; avui, l'Acad. considera ja desusat *empeine* en aquest sentit. Cal notar també que al costat d'*empeine*, va existir en castellà *empeña* durant el mateix període, puix n'hi ha dos exs. en la *Picara Justina* (1605, o 1582), i, a més, és avui salmantí (*DCEC* II, 240a12). En territori italià existeixen nap. *mpigna*, sic. *mpigna*, log. *impinna*, tots amb el significat de 'empenya de sabata'.

L'antiguitat del mot en català (ja en 1356) i la variant amb *-n-* en el parlar arcaïtzant de Mallorca, donen la impressió d'un mot de nissaga antiga amb una base prèvia de *-nn-* (com en el cas d'*enganyar* i el mall. *enganar*). Però de les dues etimologies proposades, **INPECTINE* i **IMPÉDINA* 'la cosa que serveix per a aferrar el peu' (suggerida per *DGén.*, 1890-1900 i acceptada per Bloch), aquesta darrera presenta no sols dificultats fonètiques sinó a més morfològiques, segons va observar Meyer-Lübke (*REW*, 4297).⁴ Pel que fa a la primera, fou Wagner (*Das ländl. Leben Sardiniens*,